

■ Stj. Av. Çağla Gülsün ERKOÇ * ■

HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNU KAPSAMINDA DAVA ŞARTLARININ İNCELENMESİ

REVIEW OF THE PREREQUISITES FOR FILING A LAWSUIT UNDER THE CODE OF CIVIL PROCEDURE

ÖZET

Avukatlık stajı bitirme tezi olarak hazırlanmış olduğum işbu bireysel çalışma raporunda “*Dava Şartları*” konusu, medeni usul hukuku kapsamında genel hatlarıyla incelenmiş, dava şartı ve ilk itiraz kavramları arasındaki fark irdelenmiş, dava şartlarının incelenme sırası gibi doktrinde tartışılmalı noktalar ve bu haller hakkında verilmiş yargı kararları detaylıca açıklanmıştır. Söz konusu konu incelenirken daha kolay anlaşılması bakımından genel ve özel dava şartları olmak üzere 2 ana başlığa ayrılmış, akabinde bu ana başlıklardan genel dava şartları başlığı ise doktriner ayrıma bağlı kalınarak mahkemeye, taraflara ve dava konusuna ilişkin dava şartları olmak üzere sınıflandırılmıştır. Öte yandan her ne kadar 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında yer almadığından işbu makalemizin konusu dışında kalıyor olsa da konunun eksiksiz aktarılması bakımından özel dava şartlarına ilişkin birkaç örneğe de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Usul Hukuku, Genel dava şartları, Özel dava şartları, Esas incelemesi, Resen araştırma, Kamu düzeni, Dava şartlarının eksikliği, Dava şartlarında eksikliğin tamamlanması.

ABSTRACT

In this individual work report prepared as part of my law internship completion thesis, the topic of “Conditions of the Lawsuit” is examined in broad terms within the scope of civil procedural law. The distinction between the concepts of lawsuit conditions and preliminary objections is discussed, as well as the debated points in the doctrine regarding the order of examining the conditions of the lawsuit. Judicial decisions related to these matters are explained in detail. For ease of understanding, the topic is divided into two main categories: general and special conditions of the lawsuit. Subsequently, under the heading of general conditions of the lawsuit, a classification is made based on doctrinal distinctions, specifically regarding the court, the parties, and the subject matter of the lawsuit. Moreover, although special conditions of the lawsuit are not included within the scope of the Code of Civil Procedure No. 6100 and therefore fall outside the scope of this article, a few examples of special conditions are provided to ensure a complete presentation of the subject.

Keywords: Procedural Law, General Conditions of Lawsuit, Special Conditions of Lawsuit, Merits Review, Ex Officio Investigation, Public Order, Deficiency in Conditions of Lawsuit, Completion of Deficiency in Conditions of Lawsuit.

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 01.11.2024 Kabul Tarihi: 17.04.2025

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3118-8304>

Bursa Barosu, ecagla341@gmail.com

GİRİŞ

Maddi hukukun yargı yoluyla hayata geçirilebilmesi, bu süreci düzenleyen usul kurallarının işlevselliğine bağlıdır. Bu yönüyle usul kuralları, yargılamanın temel yapı taşlarındandır. Hukuki himayeye ulaşabilmenin ilk adımı olan dava şartlarının varlığı, yalnızca tarafların menfaatlerini korumakla kalmaz; aynı zamanda yargı mercilerinin iş yükünün düzenlenmesi, adaletin hızlı ve etkin tecellisi, usul ekonomisi ve kamu düzeninin korunması gibi daha geniş hedeflere hizmet eder.

Türk hukuk sisteminde, dava şartları ilk kez sistematik bir şekilde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile pozitif hukuk normları haline getirilmiş ve HMK m.114 ile m.115 hükümleri kapsamında ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte dava şartlarının kapsamı, türleri, değerlendirilme usulü ve eksikliklerinin sonuçları hukuki bir çerçeveye oturtulmuş; doktrin ve yargı uygulamalarında önemli tartışmaların konusu haline gelmiştir.

Bu çalışmada, HMK m.114 ve 115 hükümleri temel alınarak dava şartlarının teorik temelleri ve uygulamadaki yansımaları ele alınacaktır. Dava şartlarının yargılama süreci içerisindeki yeri, ilk itiraz kavramıyla olan farkları, genel ve özel dava şartları ayrımı, sıralama sorunları ve eksikliklerin giderilmesine ilişkin hususlar detaylı biçimde incelenecek; konuya ilişkin yargı kararları ve doktriner görüşler ışığında değerlendirilmeler sunulacaktır. Amaç, dava şartı kurumunu hem teorik hem de pratik yönleriyle kapsamlı biçimde irdelemek ve bu alanda hukuk uygulayıcıları ile araştırmacılara katkı sağlamaktır.

1. DAVA ŞARTI KAVRAMI

Temel olarak, bir davanın ileri sürülebilmesi veya sonuçlandırılabilmesi için belirli ön şartların varlığı yahut yokluğu gereklidir. Bu şartlar dava şartları olarak adlandırılmakta olup, varlığı gerekli olan şartlara olumlu (*Örn. görev, hukuki yarar gibi*), yokluğu aranan şartlara ise olumsuz dava şartları (*Örn. kesin hüküm gibi*) denilmektedir. Bu şartlar dava

hakkının işlevsel bir biçimde kullanılmasını kolaylaştırmayı hedeflemektedir.

Önemle belirtilmelidir ki, olayın esası ile ilintili olan bu ön şartların yokluğu halinde esasa ilişkin inceleme yapılmayacaktır. Bu kapsamda dava şartlarından biri olmadan açılmış dava da açılmış, yani var sayılacak, lakin dava şartı yokluğunun, davanın her aşamasında ileri sürülmesi yahut mahkemece re'sen tespiti halinde, huzurdaki açılmış olan davanın, dava şartı yokluğu nedeniyle usulden reddi gerekecektir.

Yine önem arz etmektedir ki, davanın açılışı sırasında var olan dava şartlarının hüküm verilinceye kadar varlığını devam ettirmesi de şarttır. Zira, dava devam ederken aşağıda izah olunan dava şartlarından herhangi birinin ortadan kaybolması halinde, HMK m.115 gereği eğer ortada tamamlanması mümkün bir dava şartı eksikliği varsa mahkemece eksikliğin giderilmesi amacıyla kesin süre verilecek, bu sürede noksanlığın giderilmemesi halinde ise davanın usulden reddine karar verilecektir. Öte yandan, eğer eksiklik, tamamlanamayacak cinsten ise bu halde mahkeme süre vermesine yer olmadığından derhal davanın usulden reddine karar verecektir.

Son olarak, dava şartları 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinde ele alınmış olmasına karşın, kimi kanunlarla birtakım davalara ilişkin yeni dava şartları kabul edildiği, dolayısıyla dava şartlarının salt HMK kapsamında sayılan şartlardan ibaret olmadığını kabulü gerekmektedir. Bu durum HMK'nın 114/2 maddesiyle de hükme bağlanmıştır.

2. DAVA ŞARTLARININ İNCELENME SIRASI

Mahkemece dava şartlarının hangi sıra ile inceleneceği hususu kanunla hükme bağlanmadığından ve kanunun gerekçesinde bu durumun;

“...Genel dava şartlarının inceleme sırasının ne olacağı hususu (ise) pozitif bir düzenlemeye elverişli bir nitelik taşımaması sebebiyle, tümüyle doktrin ve yargı uygulamasına bırakılmıştır.”¹

şeklinde ifade edilmesi üzerine, doktrinde tartışmalı bir durum haline gelmiştir. Bu konuya dair pek çok doktriner görüş ileri sürülmüş olmakla, en öne çıkan görüşler aşağıda ifade edilmektedir.

Konuya ilişkin *Baki KURU* tarafından belirtilen ve tarafımın da katıldığı görüşe göre, bir dava şartının bulunmaması, diğerlerinin incelenmesini gereksiz kılıyorsa önce o dava şartının incelenmesi ve sonrasında diğer dava şartlarının incelenmesi gerekmektedir.

Bu görüş doğrultusunda dava şartlarının incelenmesinde, önce mahkemeye ilişkin dava şartları incelenmeli ve sırasıyla yargı hakkı, yargı yolu, görev ve kesin yetki şeklinde inceleme yapılmalı, mahkemeye ilişkin dava şartlarından sonra ise sırasıyla taraflara ilişkin dava şartları ve dava konusuna ilişkin dava şartlarının incelenmesine geçilmelidir². Yani dava şartlarının incelenme sırası tam da 6100 sayılı kanunda ifade edildiği sırası ile olmalıdır.

Süha Tanrıver tarafından ise, dava şartlarının incelenme sırasına ilişkin, mahkeme tarafından en kolay hangi şartın yokluğu tespit edilebiliyorsa o şartın öncelik arz ettiği, yani sıralamanın yokluğu, en kolay tespit edilenden başlamak üzere değişken olması gerektiği ifade olunmuştur³.

Doktrinde *Ali Çetin ASLAN* tarafından ise kanun koyucunun kanunu hazırlarken, ilk görüşün etkisinde kalmış olabileceği, bu sebeple kanunda sıralamayı buna göre düzenlemiş olabileceği, ancak bu sıra-

¹ HMK Hükümet Gerekçesi m. 115

² Kuru, *Dava Şartları*, s. 145; Kuru, *Usûl C. II*, s. 1401; Kuru ve Aydın, *Medeni Usûl Hukuku*, s.138; Konuralp, s. 70; Bilge, s. 365; Bilge ve Önen, s. 413; Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl C. II*, s. 954; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, s.327; Pekcanitez, *Atalay ve Özeken*, s. 217;

³ Tanrıver, *Usûl C. I*, s. 683

lamanın dava şartlarının incelenme sırasını göstermeyeceği, zira, mahkemenin dava şartı eksikliğinden hüküm kurarken birden fazla eksiklik olması halinde tek bir eksikliğe dayanması yönünde bir hüküm olmadığını, dolayısıyla iki eksikliğe dayalı hüküm kurulabileceğini ifade etmiştir⁴.

Cansu ATICI tarafından ileri sürülen görüşe göre ise, olayda mahkeme tarafından süre verilmesi ile giderilemeyecek dava şartlarının öncelikle incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir⁵.

Tüm bu doktriner görüşlerin yanında, Yargıtay uygulamasında mahkemeye ilişkin dava şartlarının öncelikle incelendiği görülmektedir. Zira, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 2012/2-526 Esas numaralı dosyasında 12.12.2012 tarihinde 2012/1102 Karar numarası ile vermiş olduğu kararında⁶ *KURU* ve *ATICI*'nin görüşlerinin harmanlanması olan;

“Dava şartlarının hangi sıra ile inceleneceği konusunda bir açıklık yoksa da şöyle bir ölçü konulabilir: Bir dava şartının yokluğu diğerlerinin incelenmesini gereksiz kılıyorsa, önce o dava şartı incelenmeli, daha sonra sırasıyla diğerlerine geçilmelidir. Bu sebeple, önce mahkemeye ilişkin dava şartlarının, daha sonra taraflara ilişkin dava şartlarının, en son dava konusuna ilişkin dava şartlarının incelenmesi uygun olur. Çünkü mahkeme o davaya bakamayacaksa, taraflar ve dava konusu bakımından da inceleme gereksizdir; aynı şekilde taraflar bakımından dava şartları mevcut değilse, dava konusunu incelemeye gerek yoktur. Aynı genel ölçü, her bir kategori içinde de ayrı ayrı dikkate alınıp değerlendirilmelidir.”

şeklinde hüküm kurmak suretiyle, önce mahkemeye ilişkin dava şartla-

⁴ A. Ç. Aslan, ss. 316-320

⁵ Atıcı, ss. 345-346

⁶ YHGK, E. 2012/2-526, K. 2012/1102, T. 12.12.2012, karararama.yargitay.gov.tr, (02.12.2022). aynı yönde farklı bir karar için bkz. Yrg. 12. HD, E. 2016/2722, K. 2016/15853, T. 6.6.2016, www.kazanci.com, (E.T. 02.12.2022).

rının, akabinde taraflara ilişkin dava şartlarının ve en son dava konusuna ilişkin dava şartlarının incelenmesi gerektiği ifade olunmuştur.

Öte yandan Yargıtay hem görev hem de yetki yönünden eksiklik barındıran işlerde yetkisizlik kararını görevli mahkemenin verebileceğini, dolayısıyla mahkemenin önce kendisinin görevli olup-olmadığı yönünden bir tespit yapması gerektiğini ifade etmiştir⁷. Ancak önem arz etmektedir ki, Yargıtay bu değerlendirmelerini somut olayda yetkinin kesin yetki olmadığı hallerde yapmıştır. O halde kesin yetki halinin de görev gibi kamu düzeninden oluşu göz önüne alındığında, mahkemenin hem görev hem de yetki bakımından karar verebilmesi beklenecek, ancak doktriner bakışa da uygun olarak yetki ve görev kavramlarının belirlenmesinde esas alınan bağlantı noktalarının farklı olması sebebiyle aynı anda karar verilebilmesi mümkünatsız olacaktır.

Dava şartlarının incelenme sırasına ilişkin bir diğer tartışmalı husus ise, önce genel mi yoksa özel dava şartlarının mı inceleneceği noktasında toplanmaktadır. *EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI* ve *SEVEN'e* göre öncelikle genel dava şartlarının varlığı aranmalı, ardından varsa özel dava şartları gözetilmelidir⁸.

Bir diğer görüş ise arabuluculuk dava şartının diğer tüm dava şartlarından önce incelenmesi gerektiği yönündedir. Zira, HUAK m.18/A uyarınca mahkemece yapılan ihtara rağmen kesin süre içerisinde arabuluculuk tutanağının sunulmaması halinde dava dilekçesi karşı tarafa tebliğ edilmeden dava usulden reddedilecektir. Dolayısıyla bir ön inceleme duruşması yapılmadan dahi davanın işbu eksiklik nedeniyle reddolunması mümkündür. Hal böyleyken arabuluculuk dava şartının diğer dava şartlarından önce incelenmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁹.

⁷ YHGK, E. 2017/1001, K. 2018/245, T. 21.02.2018, kararamama.yargitay.gov.tr, (E.T. 02.12.2022); Aynı yönde kararlar için bkz. Yrg. 3. HD, E. 2016/17896, K. 2018/4291, T. 19.4.2018, www.kazanci.com, (E.T. 02.12.2022); Yrg. 13. HD, E. 2009/15946, K. 2010/6710, T. 13.5.2010, www.kazanci.com, (E.T. 02.12.2022).

⁸ Ekmekçi, Özkes, Atalı ve Seven, s. 153.

⁹ Cafer Eminoğlu ve Ersin Erdoğan, Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk, Ankara, 2020, ss. 115-116.

Bu konuya ilişkin yargı kararlarına bakıldığında görülmektedir ki, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi bir kararında, özel dava şartı olan arabuluculuğun genel dava şartı olan görevden önce incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir¹⁰. Bu doğrultuda bir diğer kararı ise İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 31. Hukuk Dairesi vermiş, özel dava şartı arabuluculuğu düzenleyen hükmün özel hüküm niteliğinde olduğundan bahisle genel dava şartlarından önce arabuluculuğun incelenmesi gerektiğini belirtmiştir¹¹. Ancak önemle belirtilmelidir ki, bu konuda bölge adliye mahkemeleri arasında bir görüş birliği bulunamamış, hatta İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. Hukuk Dairesi tarafından aksi yönde bir karar verilerek, arabuluculuk dava şartının ancak görevli mahkemece değerlendirilebileceği, dolayısıyla önce görev şartının incelenmesi gerektiği hükmüne bağlanmıştır¹².

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 7. Hukuk Dairesi ise aynı sonuca kesin yetki dava şartı bakımından ulaşmış, arabuluculuk dava şartının tespitini ancak yetkili mahkemenin yapabileceği, dolayısıyla önce yetki şartının incelenmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır¹³. Yargıtay ise kararlarında görev ve yetki şartının arabuluculuk şartından önce incelenmesi gerektiğini kabul etmiştir¹⁴.

¹⁰ "... Davadan önce arabulucuya başvuru şartı, davanın mahkemelerde açılıp görülmesine yönelik olarak düzenlenen özel bir dava şartıdır. Mahiyetleri gereği özel dava şartları 6100 Sayılı HMK'nın 114 Maddesinde düzenlenen genel dava şartlarından önce incelenir. Somut olayda arabuluculuk özel dava şartının, HMK. 114/1-c maddesinde düzenlenen " mahkemenin görevli olması," genel dava şartından önce incelenmesi gerekmektedir. Mahkemenin öncelikle arabuluculuk dava şartını incelemiş olması usul ve yasaya uygun olup aksi yöndeki davalı istinafi yerinde değildir." İstanbul BAM 13.HD, E. 2019/2623, K. 2020/553, T.14.5.2020, www.kazanci.com, (E.T. 05.12.2022).

¹¹ "... taraflar arasında işçi ve işveren ilişkisi bulunduğundan öncelikle görev hususunun değerlendirilmesi gerektiğini, HMK'nın 114.maddesine göre mahkemenin görevli olmasının dava şartı olduğunu ileri sürerek itirazda bulunmuş ise de; gerek 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 01/01/2019 tarihinde yürürlüğe giren 5/A maddesinde ve gerekse 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 01/01/2018 tarihinde yürürlüğe giren 3.maddesinde, arabuluculuk özel dava şartı olarak düzenlenmiş olup özel hüküm olması nedeniyle, genel dava şartlarını düzenleyen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinden önce ele alınıp değerlendirme yapılması gerekeceğinden" Eminoğlu ve Erdoğan, s. 116

¹² İstanbul BAM 14. HD, E. 2020/141, K. 2021/782, T. 17.06.2021, www.kazanci.com, (E.T. 05.12.2022).

¹³ İstanbul BAM, 7. HD, 07.11.2019, 1829/1868.

¹⁴ Yrg. 9. HD, E. 2019/520, K. 2019/5144, T. 4.3.2019, www.kazanci.com, (E.T. 10.12.2022).

Kanaatimce, Yargıtay uygulaması kısmen isabetlidir. Zira, tarafların yetkisiz veya görevsiz mahkemeye arabuluculuk dava şartını yerine getirmeden başvurması halinde öncelikle arabuluculuk şartının eksikliği nedeniyle ret kararı verilmesi akabinde taraflar tekrardan yetkisiz veya görevsiz mahkemeye başvurabilecek bu da süreci uzatacak ve usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmayacaktır. Dolayısıyla fikrimce, görevsizlik ve yetkisizliğe ilişkin eksiklikler mevcutsa aynı kararda bu eksikliklerin tümü gösterilmeli ayrıca arabuluculuk dava şartının eksikliği de belirtilmelidir. Bu halde her ne kadar davanın usul yönünden reddi yetkisizlik veya görevsizlik kararına dayanmışsa da taraflar tüm eksiklikler yönünden bilgi sahibi olabilecek ve Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 2020/3187 Esas, 2021/762 Karar sayılı ilamı uyarınca yetkisiz yahut görevsiz mahkemeden süresi içerisinde dosyanın yetkili veya görevli mahkemeye gönderilmesini talep ettikleri aşama süresince arabuluculuk dava şartı eksikliğini de tamamlayabilecek ve usul ekonomisi yönünden bir sorun doğmayacaktır.

3. DAVA ŞARTI VE İLK İTİRAZ KAVRAMLARININ KİYASLANMASI

Dava şartı gibi ilk itiraz kavramı da medeni usul hukuku bağlamında dava sürecinde oldukça önemli rol oynayan bir kavram olup, her iki kavram da sistematik açıdan bakıldığında 6100 sayılı Kanun'un ikinci bölümünde "*Dava Şartları ve İlk İtirazlar*" başlığı altında düzenlenmiştir. Bunun sebebi her iki kavramın da davanın esasına girilmesine olan etkileridir. Bu kapsamda doktrinde *Baki KURU* tarafından her iki kavramın tanımlanmasındaki bu benzerlikten yola çıkılarak ilk itirazlar (dava manileri/engelleri) geniş anlamda dava şartları olarak ele alınmaktadır¹⁵. Ancak her ne kadar bu iki kavram arasında benzerlikler bulunsa da birbirlerinden ayrıık yönleri de mevcut olup, aynı anlamı taşımamaktadırlar.

İlk itirazlar "*...taraflarca yargılamada belirli bir usul kesitine kadar ileri sürülmesi gereken, mahkeme tarafından re 'sen göz önünde bulundurul-*

¹⁵ Kuru, Dava Şartları, ss. 111-112; Aynı yönde bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, s. 315.

*ması mümkün olmayan dava engelleri ve usuli savunma araçları şeklinde tanımlanabilir...*¹⁶ Bu tanımdan hareketle ilk itirazların dava şartlarından farkı;

- **Taraflarca yargılamanın belirli bir süresine kadar ileri sürülebilmesi**

İlk itirazlar sadece cevap süresi içerisinde ileri sürülebilir¹⁷. Cevap süresi 2 haftadan ibaret olup, bu süre geçirildikten sonra taraflarca ileri sürülen ilk

itirazın mahkemece dinlenilmesi mümkün olmayacaktır. Hatırlatmak gerekir ki, davalı tarafça süresi içerisinde ve fakat 2 haftalık cevap süresi dolmadan verilecek 2. bir cevap dilekçesiyle olsa dahi, ilk cevap dilekçesiyle öne sürülmemiş olan ilk itirazın mahkemece kabulü mümkün olmayacaktır. Bu durum HMK 131. maddede de hüküm altına alınmıştır.

- **Mahkeme tarafından re ‘sen göz önüne alınamayacak olmaları**

İlk itirazlar, dava şartlarından farklı olarak ancak ve ancak taraflarca ileri sürülebilmekte, yani mahkemece re ‘sen göz önüne alınamamaktadır.

- **Mahiyet itibariyle dava şartlarından sonra incelenmeleri**

Bir ilk itirazın dava şartına ilişkin itirazla birlikte öne sürülmesi halinde HMK m. 117/2 gereği öncelikle dava şartları incelenecek, dava şartlarında eksiklik bulunması halinde dava usulden reddedilecek, dava şartlarının eksik olmaması halinde bu sefer ilk itirazlar hakkında inceleme yapılacaktır. Her iki kavramın öne sürülme sıraları farklı olsa da bunlara ilişkin öne sürülen itirazlar mahkemece ön inceleme aşamasında incelenecektir.

¹⁶ Pekcanitez, Pekcanitez Usül C. II, s. 1218; Tanrıver, Usül C. I, s.683; Yılmaz, Arslan, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, s. 353; Füsün Uyanış, İlk İtirazların Hukuki Niteliği ve Hukuk Usülü Muhakemeleri Kanunu’ndaki Düzenleniş Tarzı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 5

¹⁷ YAZAR Gökçe, Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler, Eski Hale Getirme ve Adli Tatil, İstanbul, 2021.

4. DAVA ŞARTLARININ ÇEŞİTLERİ

Doktrinde dava şartları, incelemenin kolaylaştırılması amacıyla çeşitli açılardan birtakım sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Her ne kadar, dava şartları Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda sayılırken kanun koyucu tarafından aşağıda izah olunan türden bir sınıflandırmaya tabi tutulmamışsa da ilgili kanunun gerekçesinde yer yer bu sınıflandırmadan bahsolunduğu görülmektedir¹⁸.

Bu bağlamda dava şartlarının doktrinde, yukarıda da bahsetmiş olduğumuz üzere, olumlu- olumsuz dava şartları, genel- özel dava şartları şeklinde, genel dava şartlarının ise kendi içerisinde; Mahkemeye, taraflara ve dava konusuna ilişkin dava şartları şeklindeki alt başlıklarla incelendiği görülmektedir.

4.1. Genel Dava Şartları

Genel olarak her dava için aranması gereken dava şartları, genel dava şartları şeklinde isimlendirilir. Genel dava şartlarını üç grupta incelemek mümkündür.

4.1.1. Mahkemeye İlişkin Dava Şartları

a) Türk Mahkemelerinin Yargı Hakkının Bulunması (HMK m.114/1-a)

İşbu kısımda mahkemenin yargı hakkının bulunması deyimiyle aslında mahkemenin yetkili olması gerekliliği kastedilmektedir. İkame olunan dava, mahkemenin yetkisi dahilinde olmalıdır.

Doktrinde Türk mahkemelerinde yargı yetkisi ülke ve kişi bakımından sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Buna göre Türk Mahkeme-

¹⁸ HMK Hükümet Gerekçesi m. 119

lerinin yargı yetkisi Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafi sınırları ile sınırlı olup bu sınırların dışında kalan hususlarda yabancı mahkemeler ile Türk mahkemeleri birbirlerine karşılıklı olarak istinabe yolu ile yardım edeceklerdir.

Öte yandan Türk mahkemeleri kişi yönünden Türkiye'deki tüm gerçek ve tüzel kişilerin taraf olduğu işlere bakmaktadır. Ancak bu kuralın kişi yönünden birtakım istisnaları da bulunmaktadır. Öyle ki Türk mahkemeleri kişi yönünden aşağıdaki sınırlarla bağlıdır;

a.1.) Yabancı Devletler Yönünden Devletin Hakimiyet Tasarrufu Sebebiyle Meydana Gelen Hukuki Uyuşmazlıklarda

Türk mahkemeleri, yabancı bir devletin hakimiyet tasarrufuna ilişkin bir işlemi nedeniyle doğan hukuki uyuşmazlığı neticelendirme hakkına sahip değildir. Buna karşın önem arz etmektedir ki, yabancı devletin özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar, hakimiyet tasarrufu kavramı kapsamında olmadığından bu tür işlere yargı muafiyeti tanınmamış, dolayısıyla bu tür uyuşmazlıkların Türk mahkemeleri nezdinde görülebileceği kabul edilmiştir.

a.2.) Diplomatik Temsilcilerin Yargı Muafiyeti ve Türk Mahkemelerinin Yargılama Yetkisi

Diplomatik temsilciler, Türkiye'nin 3042 sayılı kanunla katılmış olduğu 18/04/1961 tarihli "*Diplomatik ilişkiler hakkında Viyana sözleşmesi*" sebebiyle ceza yargılamasından tam olarak muaf olsalar da hukuk yargılamalarında bu muafiyet tam olarak kabul edilmemiştir. Böylelikle diplomatik temsilcilerin hukuk davalarını ilgilendiren birtakım işlemlerinin yargı muafiyetine tabii olmadığı ve bu sebeple Türk mahkemelerinin az sonra anılacak işlemler sebebiyle diplomatik temsilci hakkında yargılama yapabileceği kabul edilmelidir.

Türk Mahkemelerinin diplomatik temsilciler hakkında yargılama yetkisine sahip olduğu işler;

- Diplomatik temsilci gönderen devlet adına ve görev amacıyla kullanılmak üzere temsilcinin tasarrufunda bulunan taşınmazlar hariç olmak kaydıyla temsilcinin Türkiye’de bulunan özel bir taşınmaz ile ilgili aynı haklara ilişkin davalar (**Viyana Sözleşmesi m.31/a**)
- Diplomatik temsilcinin görevinden bağımsız olarak vasiyeti yerine getirme görevlisi, mirasın idarecisi, mirasçı yahut vasiyet olunan kişi sıfatıyla yer aldığı mirasa ilişkin davalar (**Viyana Sözleşmesi m.31/1b**)
- Diplomatik temsilcinin Türkiye sınırları içerisinde, resmi görevinden bağımsız olarak icra ettiği meslek veya ticari iş ile ilgili davalar (**Viyana Sözleşmesi 31/1-c**)

şeklinde izah olunabilir. Bu anlamda ilgili sözleşme ile diplomatik temsilcinin görevi gereği icra etmiş olduğu işler, hukuk davaları yönünden de yargı bağımsızlığına kavuşturulmuş, ancak sayılan bir takım özel hukuk işlerine karşı yargı muafiyeti kabul edilmeyerek Türk mahkemelerinin bu kimseler hakkındaki yargı yetkisi kabul edilmiştir.

Yeri gelmişken önemle hatırlatılmalıdır ki, diplomatik temsilcilerin Türk mahkemelerinde açmış oldukları herhangi bir dava bağlamında karşı tarafın esasa ilişkin cevabına karşı yargı muafiyetini öne sürmek hakları bulunmamaktadır.

a.3.) Konsolosların Yargı Muafiyeti ve Türk Mahkemelerinin Yargılama Yetkisi

Konsolosların yargı muafiyeti, uluslararası ilişkilerde ve diplomatik statüde önemli bir konudur. Konsoloslar, görev yaptıkları ülkede görevlerini yerine getirirken belirli yasal ayrıcalıklara sahip olabilmektedir. Bu ayrıcalıklar diplomatik dokunulmazlık olarak adlandırılır ve konsolosların yargılanmalarını veya yerel yasalar uyarınca cezalandırılmalarını engelleyebilir.

Konsolosların yargı muafiyeti konusu, Türkiye'nin de taraf olduğu "Vienna Diplomatik İlişkiler Konvansiyonu" (1961) ve "Vienna Konsolosluk İlişkileri Konvansiyonu" (1963) gibi uluslararası sözleşmelerle belirtilmiştir. Bu antlaşmalar, konsolosların ve diğer diplomatik personelin, görevlerini yerine getirirken diplomatik dokunulmazlığa sahip olmalarını ve bu çerçevede yargılanmaktan korunmalarını sağlar.

Ancak belirtildiği üzere bu muafiyetler, genellikle konsolosların resmi görevleri sırasında ve görev yerlerinde geçerlidir. Yani konsoloslar görev yerleri ve resmi görevleri sırasındaki eylemleri haricinde hem cezai hem de hukuki anlamda Türk yargısına tabii sayılacaktır.

b) Yargı Yolunun Caiz Olması (HMK m.114/1-b)

Mahkemeye ilişkin dava şartlarından bir diğeri yargı yolunun caiz olmasıdır. Yargı yolunun caiz olmasından ifade edilmek istenilen aslında uyumsuzluğun doğru yargı yolu bünyesinde açılmış olmasıdır.

Bilindiği üzere, Türk yargı sistemi; adli yargı, idari yargı, anayasa yargısı ve uyumsuzluk yargısı olmakla birlikte temelde dört yargı yoluna ayrılmaktadır. Bu yargı yolları arasında hukuk yargılaması ise adli yargı yolu içerisinde yer almaktadır. Öyleyse bu dava şartının yerine getirilmiş sayılabilmesi için uyumsuzluğun adli yargı yoluna ait olması ve adli yargı yerinde açılmış olması gerekmektedir.

c) Mahkemenin Görevli Olması (HMK m.114/1-c)

Türk hukukunda mahkemeler arasında görev ayrımı yapılarak hangi mahkemelerde hangi davaların ikame olunabileceği tespit olunmuştur.

Bu genel açıklamaya bir örnek vermek gerekirse, taşınmazın aynına ilişkin bir dava ancak asliye hukuk mahkemelerinde açılabilirken, bir boşanma davası da ancak aile mahkemelerinde yahut aile mahkemesi bulunmayan yerlerde ise aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahke-

melerinde açılacaktır. Peki ama ikame olunan dava görevsiz bir mahkemede açılmış olursa bu halde ne yapılacaktır? Sorunun cevabı yine Hukuk Muhakemeleri Kanununun 1. maddesinde saklıdır. Bu kanun maddesine göre;

“Mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir. Göreve ilişkin kurallar, kamu düzenindedir”

Denilmekle, görevin kamu düzeninden sayıldığı hükme bağlanmıştır. Görevin kamu düzeninden sayılması, onun usuli dava şartlarından olmasını gerektirir ki, bu durum yine HMK m.114’te açıkça belirtilmiştir: Bu halde tarafların aralarında anlaşmak suretiyle bir görev anlaşması yaparak görevli mahkemeyi değiştiremeyeceklerini aşıkardır. Dolayısıyla mahkemenin görevli olup, olmadığını re ‘sen gözeterek örnek verilen halde işin esasına girmeden görevsizlik kararı vermesi gerekecektir.

Hangi mahkemenin hangi davalara bakmaya görevli kılındığı hususunda HMK m.2 ve HMK m.4 bağlamında sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemelerinin hangi işlerle görevli olduğu açıkça hükme bağlanmış olup, diğer mahkemelerin (Örn. asliye ticaret mahkemesi, tüketici mahkemesi, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri vb.) hangi işlerle görevli olduğuna dair 6102 sayılı TTK, 4077 sayılı TKHK ve 6769 sayılı SMK ile 5846 sayılı FSEK gibi diğer kanunlar ile göreve ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

d) Yetkinin Kesin Olduğu Hâllerde, Mahkemenin Yetkili Bulunması (HMK m.114/1-ç)

Türk Hukukuna göre, yetki bir davaya yer bakımından hangi mahkemenin/mahkemelerin bakabileceğini gösteren kurallardır. Örnek vermek gerekirse, gerçekleşse bir trafik kazasında meydana gelen zararı tazmin etmek isteyen bir şahsın davasını hangi yer mahkemesinde ikame edebileceği hususu yetki kavramı ile ilişkilidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Birinci Kısım Birinci Bölüm İkinci ayırında 5. madde ile mahkemelerin yetkisinin özel bir kanunla farklı bir düzenleme getirilmediği hallerde bu kanun ile tespit olunacağını ifade etmiş, akabinde 6. madde ile genel yetkili mahkemenin davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi olduğunu hükme bağlamıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrası ile ise yerleşim yeri kavramının nasıl tespit edileceği hükme bağlanmıştır.

Öte yandan kanun, 7 ve 16. maddeleri arasında da bazı hallere ilişkin özel(seçimlik) yetki halleri öngörmüş, bazı hallere ilişkin ise kesin yetki halleri ihdas etmiştir. Örnek vermek gerekirse, anılan kanunun 10. maddesinde;

“Sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir.”

denilmek suretiyle 6. maddede öngörülen genel yetki haline ek bir seçenek öngörmüştür. Lakin öyle haller vardır ki, kanun bu hallerde bırakın bir seçenek sunmayı, bu halleri genel yetki halinden de uzaklaştırarak, onlar için kesin yetkili mahkemeler öngörmüştür. Örnek vermek gerekirse, kanunun 12/1. maddesinde yer aldığı üzere;

“Taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir.”

denilmek suretiyle, taşınmazın aynına ilişkin davalarda taşınmazın bulunduğu yer mahkemesini kesin yetkili mahkeme olarak tespit etmiştir. Hal böyleyken, bir kesin yetki hali söz konusu olduğu halde davanın genel yetkili mahkemede yahut kesin yetkili mahkeme haricindeki bir mahkemede ikame edilmiş olması halinde mahkeme önce görev şartını inceleyecek bir problem görmemesi halinde ise yetki şartını inceleyerek kesin yetki hali bulunduğundan davanın usulden reddine karar verecektir.

Unutulmamalıdır ki, taraflar kesin yetki halinde herhangi bir yetki sözleşmesi yapmak suretiyle yetkili mahkemeyi değiştiremeyecektir. Zira kesin yetki de görev kavramı gibi kamu düzeninden sayılmıştır.

Öte yandan kesin yetki ihdas olunmayan hallerde, taraflarca bir yetki sözleşmesi yapılmış olması halinde, davanın yetki sözleşmesinde öngörülen mahkemeden başka mahkemede açılmış olması halinde mahkeme bunu re 'sen gözetemeyecek, davalı tarafından bu duruma ilişkin bir itirazda bulunulmamış olması halinde mahkeme davanın esasına bakabilecektir. Dolayısıyla yetki sözleşmesi ile kararlaştırılan mahkeme de kesin yetki kapsamına girmeyecektir.

HMK kapsamında kesin yetki hali ihdas olunan durumlar;

- Terekenin paylaşılmasına, yapılan paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisine, miras sebebiyle istihkaka ilişkin davalar ile mirasçılar arasında terekenin yönetiminden kaynaklanan davalar ile Terekenin kesin paylaşımına kadar mirasçılara karşı açılacak tüm davalar **ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinde** açılacaktır. (HMK m.11/1-a, b)
- Taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalar **taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde** açılacaktır. (HMK m.12/1)
- Özel hukuk tüzel kişilerinin, ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağına veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar **tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesinde** açılacaktır. (HMK m.14/2)
- Can sigortalarında, sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın leh veya aleyhine açılacak davalarda sigorta ettiren, sigortalı veya lehtardan **hangisi leh veya aleyhine dava açılıyorsa onun yerleşim yeri mahkemesinde** açılacaktır.

Belirtmiş olduğumuz üzere, birtakım işlere ilişkin kesin yetki halinin HMK kapsamında düzenlenmemiş olması mümkündür. Örnek vermek gerekirse, İcra İflas Kanununun 154. maddesinde iflas davalarının borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer mahkemesinde açılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hallerde ilgili diğer kanunların incelenmesi gerekecektir.

4.1.2. Taraflara İlişkin Dava Şartları

a) Tarafların, Taraf ve Dava Ehliyetine Sahip Olmaları; Kanuni Temsilin Söz Konusu Olduğu Hâllerde, Temsilcinin Gerekli Niteliğe Sahip Bulunması (HMK m.114/1-d)

Taraf ehliyeti, bir kimsenin ikame etmiş olduğu davada yahut kendisine ikame olunan davada taraf olabilme yeteneğini ifade etmektedir. Taraf ehliyetinin tespiti Medeni Kanun hükümleri uyarınca yapılacaktır. Zira, HMK m.50 uyarınca;

“Medenî haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir.

denilmek suretiyle medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip kimselerin taraf ehliyetini haiz kabul edilecekleri hüküm altına alınmıştır.

Taraf ehliyeti kavramı medeni kanundaki hak ehliyeti kavramına karşılık gelmekte olup, ilgili kanununun 8. maddesi uyarınca hak ehliyetinin gerçek kişiler açısından doğumla başlayarak ölümle sonlanacağı kabul edilmiştir. Tüzel kişiler açısından ise bu sürecin kuruluş ile başlayacağı ve tasfiye ile sona ereceği kabul edilmelidir. Bu kapsamda ölmüş bir kimseye açılan davanın taraf ehliyeti şartı gerçekleşmediğinden reddi gerekecektir. İstisnai olarak bu durumun bir yanılığa dayanıyor olması halinde davacı, davaya ölenin mirasçılara karşı devam edilmesini isteyebilecektir. Öte yandan ölmüş bir kimsenin vekaletnamesi kullanılarak o kişi adına bir dava da ikame edilemeyecektir.

Bir diğer önemli husus dava devam ederken davacı veya davalının taraf ehliyetini kaybetmesi halinde ne yapılacağı hususudur. Bu kapsamda davaya ölen tarafın mirasçuları tarafından devam edilemeyeceğine göre bir ayırım yapılması gerekmektedir. Şahıs varlığı haklarına ilişkin davalara mirasçuların devam etmesi kabul edilmezken, malvarlığı davaları mirasçılar tarafından takip olunabilir. Örneğin, mal varlığı davalarında ölen tarafın mirasçuları davaya devam edebilecekken, boşanma davasında kural olarak mirasçılar davaya devam edemeyecektir. Bu durumun istisnası çekişmeli boşanma davalarında diğer eşin mirasçı sıfatına sahip olmaması amacıyla boşanmanın vuku bulmasında daha kusurlu olduğunun ispatı adına mirasçuların davaya devam edebileceğidir.

Dava ehliyeti ise, kişinin kendi başına yahut vekili aracılığıyla bir davayı taraf sıfatıyla takip edebilme ve usuli işlemleri yapabilme ehliyeti olarak tanımlanmıştır. HMK'nın 51. maddesinde dava ehliyetinin medeni hakları kullanma ehliyetine göre tespit olunacağı hüküm altına alınmıştır. Bu noktada dikkat çeken husus, taraf ehliyeti için medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip olmak öngörölmüşken, dava ehliyeti için ise biraz daha ileri gidilerek medeni hakları kullanma ehliyeti öngörölmüştür.

HMK'nın dava ehliyeti diyerek öngörölmüş olduğu kurum, Medeni kanunda fiil ehliyeti olarak hüküm altına alınmış olup, Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyetini haiz olduğu, dolayısıyla dava ehliyetini de haiz olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda hükümün tersinden yorumla ayırt etme gücü bulunmayan yahut kısıtlı olan kişilerin dava ehliyetinden yoksun olduğu kabul edilecektir. Ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar için ise kural olarak bu kimselerin dava ehliyetine sahip olmadığı ve davada yasal temsilcileri eliyle temsil edilmeleri gerektiği kabul edilmiş ancak istisna olarak birtakım hallerde ayırt etme gücünü haiz küçüklerin ve kısıtlıların kendi başlarına;

- Kendisine sulh hukuk mahkemesi tarafından bir meslek veya sanatla uğraşma izni verilen küçük ve kısıtlılar bu meslek veya sanatın gerektirdiği işlerle ilgili alacak ve borçlarından doğan davalar

- Tasarruf hakkı kendilerine bırakılan mal ve alacaklar için açılan davalar
- Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklardan doğan davalar

ile sadece küçükler yönünden nafaka davasını açabilecekler kabul edilmiştir.

Ayırt etme gücüne sahip olmayan kimseler için ise yasal temsilcileri aracılığıyla dava açılacak yahut bu kişilere karşı açılan davalar yasal temsilci tarafından takip olunacaktır.

Öte yandan medeni hukukta tüzel kişilerin fiil ehliyetinin bulunduğu, dolayısıyla dava ehliyetlerinin de bulunduğu kabul edilmiştir. HMK m.52 uyarınca tüzel kişilerin davalarda yasal temsilcileri yani yetkili organları eliyle temsil olunacağı kabul edilmiştir.

Gerek gerçek gerekse de tüzel kişilerin kanuni temsilcilerinin dava açmadan önce belirli evrakları temin ve ibraz etmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda Hukuk Muhakemeleri kanununun 54. maddesi uyarınca Kanuni temsilcilerin davanın açılıp yürütülmesinin belli bir makamın iznine bağlı olduğu hâllerde izin belgelerini, tüzel kişilerin organlarının ise temsil belgelerini, dava veya cevap dilekçesiyle mahkemeye vermeleri zorunluluğu öngörülmüştür. Anılan belgelerin ibraz olunmaması halinde gecikmesinde sakınca bulunan haller haricinde davanın açılmayacağı ve yargılamaya ilişkin herhangi bir işlem yapılamayacağı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise eksikliğin giderilmesi şartı ile davaya ilişkin işlemlerin yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Süresi içerisinde bu evrakların sunulmaması halinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilecektir.

a) Dava Takip Yetkisine Sahip Olunması (HMK m.114/1-e)

b.1.) Dava Takip Yetkisi Kavramı ve Sıfat Kavramından Farkı

Taraf ve dava ehliyetinin yanı sıra bir diğer dava şartı da dava takip yetkisidir. Dava takip yetkisi maddi hukuktaki tasarruf yetkisine göre tespit olunmaktadır.

Doktrinde önceden taraf sıfatı yani husumet kavramıyla bir tutulan ve sanki eş anlamlardaymış gibi kullanılan bu kavramların günümüzde artık farklı anlamlara sahip oldukları kabul edilmiştir. Zira, Sıfat dava konusu sübjektif hak ile taraflar arasındaki maddi hukuki ilişkidir. Dava takip yetkisi ise, maddi hukuki ilişkiye ait olan hakkın mahkeme önünde kim tarafından ileri sürülebileceğine dair yetkinin belirlenmesidir¹⁹. Özetle dava takip yetkisine sahip bir kimse tarafı olduğu davayı kendisi yahut bir vekil aracılığıyla takip edebilecektir.

b.2.) Sıfat (Husumet) Kavramı

Taraf sıfatı yahut başka bir deyişle husumet kavramı ise dava konusu hak ile kişiler arasındaki ilişkiyi ifade eder. Sıfat, bir maddi hukuk ilişkisinde tarafların o hak ile ilişkisinin olup olmadığının belirlenmesi anlamına gelir. Davacı sıfatı, dava konusu hakkın sahibini, davalı sıfatı ise dava konusu hakkın yükümlüsünü belirler.

Uygulamada davacı sıfatı, aktif husumete, davalı sıfatı ise pasif husumete karşılık gelmektedir. Dava konusu şey üzerinde kim ya da kimler hak sahibi ise, davayı bu kişi veya kişilerin açması ve kime karşı hukukî koruma isteniyor ise o kişi veya kişilere davanın yöneltilmesi gerekir. Bir kimsenin davacı veya davalı sıfatına sahip olup olmadığı tıpkı hakkın mevcut olup olmadığının tayininde olduğu gibi maddi hukuka göre belirlenecektir. Husumetin dava şartların ile ortak noktası kamu düzenine ilişkin olmasıdır.

¹⁹ BÖRÜ, Levent. "Sıfat ve Dava Takip Yetkisi".Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 27.Cilt /3. Sayı (Eylül 2011): 249-274

HMK'nın 114/1-e maddesinde açıkça düzenlendiği üzere dava takip yetkisi dava şartlarından biridir. Bu düzenlemeye göre husumet ya da başka bir deyişle taraf sıfatı dava şartları arasında sayılmamıştır. Taraf sıfatının özelliği, tıpkı dava şartı gibi davanın esastan görülüp karara bağlanabilmesi için, varlığı ya da yokluğu hâkim tarafından davanın her aşamasında kendiliğinden gözetilen ve taraflarca noksanlığı davanın her aşamasında ileri sürülen nitelikte olmasıdır²⁰. Bu haliyle dava şartlarına oldukça benzeyen taraf sıfatı yine de dava şartı değil, itiraz vasfındadır. Dolayısıyla husumet yokluğu halinde davanın usulden değil esastan reddi gerekecektir.

c) Vekil Aracılığıyla Takip Edilen Davalarda, Vekilin Davaya Vekâlet Ehliyetine Sahip Olması ve Usulüne Uygun Düzenlenmiş Bir Vekâletnamesinin Bulunması (HMK m.114/1-f)

Medeni Usul Hukuku bağlamında tarafların kural olarak kendisini bir vekil ile temsil ettirme zorunluluğu bulunmamaktadır. Lakin taraflar kendilerinin bir vekil ile temsil edilmesini uygun görebilir. Bu halde vekilin birtakım nitelikleri haiz olması aranacaktır. Öncelikle vekil, vekalet ehliyetine sahip olmalıdır. Vekalet ehliyeti, davanın tarafları dışında üçüncü bir kişinin davayı o taraf adına vekil olarak yürütebilmesi için kanunen gerekli ehliyet olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda hukuk sistemimizde vekalet ehliyeti kural olarak baroya kayıtlı avukatlara tanınmıştır. Dolayısıyla kural olarak tarafların vekil tayin edeceği kişinin baroya kayıtlı bir avukat olması gerekmektedir. Bunun dışındaki kimselerin TBK uyarınca vekil tayin edilmesi halinde vekaletnamelerinde dava açma yetkisi bulunsun bile bu kimselerin dava açamayacakları kabul edilmektedir.

Buna ek, vekil olarak davayı yürütecek ve tarafları temsil edecek baroya kayıtlı avukatın aynı zamanda temsil ettiği taraf, tarafından noterde

²⁰ Hukuk Genel Kurulu 2017/657 E. , 2021/491 K.

düzenlenmiş veya onaylanmış vekaletnameye de sahip olması gerekecektir²¹. HMK m.76/1 uyarınca;

“Avukat, açtığı veya takip ettiği dava ve işlerde, noter tarafından onaylanan ya da düzenlenen vekâletname aslını veya avukat tarafından onaylanmış aslına uygun örneğini, dava yahut takip dosyasına konulmak üzere ibraz etmek zorundadır.”

Bu kapsamda vekaletnamenin kapsamı genel olabileceği gibi özel bir dava ile de sınırlı olabilecektir. Öte yandan vekaletname ile vekile tanınan yetkiler sınırlandırılabilir. Bazı haller için ise vekaletnamede özel olarak yetki verilmesi aranmıştır. Bu haller HMK m.741’te detaylandırılmıştır. Bunun yanında HMK m.76\2’de;

“Kamu kurum ve kuruluşlarının avukatlarına, yetkili amirleri tarafından usulüne uygun olarak düzenlenip verilmiş olan temsil belgeleri de geçerli olup, ayrıca noterce onaylanmasına gerek yoktur.”

denilmek suretiyle kamu kurum ve kuruluşlarını temsil eden vekilin temsil belgesinin yeterli olacağı ve bu belgenin ayrıca noterde onaylanması şartına tabi olmayacağı yönünde bir kolaylık sağlanmıştır.

Peki, vekilin vekaletnamesini ibraz etmemiş olması halinde dava direkt olarak usulden ret mi olunacaktır? Bu sorunun cevabı HMK m.77’de açıkça ifade edilmiştir. Anılan maddeye göre bu tür hallerde gecikmesinde sakınca olan durumlar haricinde vekil dava açamayacak yahut yargılamaya yönelik herhangi bir işlem gerçekleştiremeyecektir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde vekile vekaletnamenin

²¹ Vekâletnamenin noter tarafından onaylama ya da düzenleme şeklinde hazırlanmasında bu şeklin geçerlilik mi yoksa ispat şartı mı olduğu konusunda doktrinde farklı görüşler yer almaktadır. Doktrinde Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası’na göre, bu şekil bir geçerlilik şartı iken Tanrıver’e göre bu şekil dava vekâletnameleri açısından geçerlilik değil ispat şartıdır. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, s. 281; Tanrıver, Usûl C. I, s. 582. Ayrıca belirtmek gerekir ki muhtelif kanunlarda noterler dışında kişi veya kuruluşlara da vekâletname düzenleme yetkisi tanınmış olabilir. Bu duruma örnek olarak kadastro işlerinde, sulh hukuk mahkemesi hâkimi veya kadastro mahkemesi hâkimi tarafından onaylanmış vekâletnameler gösterilebilir. Zira bu vekâletnameler de geçerlidir ve ibraz edilebilir (Kadaastro Kanunu m. 31/1).

ibrazı için kesin süre verilmek suretiyle bu süreç içerisinde yargılamaya yönelik işlemleri yapmasına müsaade edilecektir. Bu süreç sonunda vekaletname ibraz edilmemiş olursa dava açılmamış, yapılan işlemler ise yapılmamış sayılacaktır.

4.1.3. Dava Konusuna İlişkin Dava Şartları

a) Davacının Yatırması Gereken Gider Avansının Yatırılmış Olması (HMK m.114/1-g)

Dava konusuna ilişkin dava şartlarından ilki 6100 sayılı kanunla ilk defa dava şartı olarak düzenlenmiş olan gider avansıdır. Gider avansı HMK m.120’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre davacı, dava açarken yargılama harçları ile her yıl Adalet Bakanlığınca çıkarılacak gider avansı tarifesinde belirlenecek olan gider avansı tutarını mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Gider avansı miktarı 2024 yılı için tarifenin 4. maddesi uyarınca, taraf sayısının beş katı tutarında tebligat ücreti ile diğer iş ve işlemler için 250 TL olmak üzere hesaplanacaktır.

Gider avansı niteliği itibariyle her türlü tebligat ve posta ücretleri, keşif giderleri, bilirkişi ve tanık ücretleri gibi giderleri kapsamaktadır.

b) Teminat Gösterilmesine İlişkin Kararın Gereğinin Yerine Getirilmesi (HMK m.114/1-ğ)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca davacı, dava sonunda haksız çıkması ihtimali sebebiyle davalının yargılama giderlerini karşılayacak teminatı göstermek zorundadır. Teminatın hangi hallerde gösterilmesi gerektiği HMK m.85’te, hangi hallerde gösterilmesi gerekmediği ve hatta istenemeyeceği haller ise HMK m.86’da izah olunmuştur. Buna göre HMK uyarınca teminat gösterilmesi gereken haller;

- *Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının dava açması, davacı yanında davaya müdahil olarak katılması veya takip yapması*

- Davacının daha önceden iflasına karar verilmiş, hakkında konkordato veya uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma işlemlerinin başlatılmış bulunması; borç ödemededen aciz belgesinin varlığı gibi sebeplerle, ödeme güçlüğü içinde bulunduğu belgelenmesi.
- Davanın görülmesi sırasında teminatı gerektiren durum ve koşulların ortaya çıkması hâlinde de mahkeme teminat gösterilmesine karar verir.
- Mecburi dava ve takip arkadaşlığında, teminat gösterme yükümlülüğün tüm davacılar bakımından mevcut olması hâlinde

şeklindeyken, teminat istenemeyecek haller ise;

- Davacının adli yardımdan yararlanması hali
- Davacının, yurt içinde istenen teminatı karşılamaya yeterli taşınmaz malının veya aynı teminatla güvence altına alınmış bir alacağının bulunması.
- Davanın, sırf küçüğün menfaatlerini korumaya yönelik olarak açılmış olması.
- İlama bağlı alacak için ilamlı icra takibi yapılmış olması.

şeklinde izah olunmuştur.

Teminat, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uyarınca ilk itiraz olarak düzenlenmiş, akabinde 6100 sayılı HMK ile dava şartı statüsüne kavuşturulmuştur.

Teminatın düzenlendiği HMK maddelerinden 86. madde uyarınca mahkeme teminata re ‘sen hükmedecek ve bu teminatın mahkeme vesnesine yatırılması için kesin süre tanıyacaktır. Bu teminatın bedeli yargılama giderleriyle sınırlı olacaktır. Bu sınırlar içerisinde teminatın bedeli

ve taraflarca sözleşmede teminatın şeklinin belirlenmiş olduğu haller haricinde teminatın şekli de hakimce serbest olarak belirlenecektir.

Mahkeme tarafından belirlenen teminatın yatırılmaması halinde dava şartı eksikliği nedeniyle, gerek HMK 88/1 gerekse de HMK m.114/1-ğ maddeleri uyarınca dava usulden ret edilecektir.

c) Davacının, Dava Açmakta Hukuki Yararının Bulunması (HMK m.114/1-h)

Hukuki yarar, davacının davasını ikame etmekte ve talep ettiği hukuksal korumada korunmaya değer bir hukuki menfaatinin bulunması ifade eder. Zira, bir kimsenin salt dava açma hakkına sahip olması kendi başına herhangi bir davayı açmaya yeterli değildir. Bu haliyle hukuki yarar kavramının dava açma hakkını sınırlandırdığı apaçık ortadadır.

Bu kapsamda örnek vermek gerekirse, taşınmazı 3. kimseler tarafından hukuka aykırı bir şekilde işgal edilen kimsenin müdahalenin meni ve ecrimisil davalarını açmak için hukuki yararı bulunduğu kabul edilebilecek iken, sadece işe giderken taşınmazın önünden geçen kişinin bu davaları ikame etmekte herhangi bir yararı olmadığı görülecektir. Zira, davanın sonucu ikinci kişiyi etkilemeyecektir. Dolayısıyla bu kişinin ilgili davayı açmış olması halinde dava hukuki yarar yokluğu nedeniyle usulden ret olunacaktır.

d) Aynı Davanın, Daha Önceden Açılmış ve Hâlen Görülmekte Olmaması (Derdestlik) (HMK m.114/1-ı)

Mülga 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda ilk itiraz kurumu içerisinde değerlendirilen derdestlik, 6100 sayılı kanunla bir dava şartı olarak düzenlenmiştir.

Derdestlik anlam itibarıyla “Aynı davanın, daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmaması” anlamını taşımaktadır. Açılmış olan önceki davanın halen görülüyor olması sebebiyle bir alt maddede inceleyecek

olduğumuz kesin hüküm dava şartından ayrılmaktadır. Niteliği itibariyle bu dava şartının usul ekonomisine ve mahkeme kararlarında yeknesaklığı sağlamaya yönelik olduğu kabul edilmelidir.

Bu kapsamda belirtmek gerekir ki, ikinci davanın ön inceleme aşamasına geçilene kadar ilk davanın usulden reddi ve bu hükmün kesinleşmiş olması halinde ikinci davanın açıldığı anda derdest olmama şartı eksik olsa bile bu şartın ön inceleme aşamasına kadar tamamlanmış olması halinde dava şartı yokluğundan ikinci dava reddedilemeyecektir.

e) Aynı Davanın, Daha Önceden Kesin Hükme Bağlanmamış Olması (HMK m.114/1-i)

Olumsuz dava şartlarından biri olan kesin hüküm kavramı, usul ekonomisi ve yargılama güvenliğine hizmet etmekte olup, mahiyeti itibariyle bir mahkeme kararı için istinaf yahut temyiz sürelerinin başvurusuz kaldığı ve kararın artık temyize açık olmadığı yani değiştirilemez olduğu anlamı taşır. Yani dava konusu durum veya olay hakkında mevcut koşullar değişmedikçe artık yeni bir dava ikame edilemeyecektir. Böylesi bir durumun gerçekleşmiş olması halinde yine davanın usulden reddolunması gerekecektir.

Kanun hangi hallerde kesin hükmün varlığının kabul edilebileceği noktasını 303/1. maddesinde;

“Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.”

demek suretiyle açıklığa kavuşturmuştur. Burada hükmün şekli anlamda kesinleşmesinden anlaşılması gereken mahkeme kararına karşı gidilebilecek bir kanun yolunun hiç olmaması veya tüketilmiş olmasıdır²². Hük-

²² Gürdoğan, s. 13; Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt: V, Demir Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2001, (Usûl C. V), s. 4981; Atalı, s. 2055; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayyav ve Hanağası, s. 726; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, ss. 560-561.

mün maddi anlamda kesinleşmesinden anlaşılması gereken ise en yalın ifadeyle verilen hükümler birlikte aynı davanın yeniden açılmaması anlamına gelmektedir²³. Zira bir hüküm maddi anlamda kesinleşmekle karara yargısal anlamda bir gerçeklik vasfı yüklenmektedir²⁴.

Her ne kadar uygulamada yerleşik kullanımda kesin hüküm itirazı ifadesi kullanılsa da aslında kesin hüküm bir itiraz değil dava şartıdır. Öte yandan kesin hüküm kamu düzenine ilişkin olduğundan, diğer dava şartları gibi re'sen gözetilmesi gerekmektedir.

4.2. Özel Dava Şartları

Her ne kadar Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda sayılmamış olsa da bazı davalar için diğer kanunlar ile öngörülmüş birtakım özel dava şartları bulunmaktadır. Kanununun 114/2 maddesiyle bu haller saklı tutulmuştur. Ancak belirtmek gerekir ki, özel dava şartlarının varlığı genel dava şartlarını ortadan kaldırmamaktadır. Yani ikame olunan davaya ilişkin tüm genel dava şartları da özel şartlar mevcut olsa bile tahkik edilecek ve eksiklikleri halinde yine netice itibarıyla dava usulden reddolunacaktır.

Bu bağlamda sair kanunlarda düzenlenen özel dava şartlarını ayrı ayrı incelemek çalışmamız kapsamında olmamakla birlikte, birtakım yaygın örnek teşkil eden özel dava şartları, konuyu somutlaştırmak adına aşağıda ifade edilecektir.

4.2.1. Arabuluculuk Dava Şartı

a) Kira Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk

Bu bölümde yer vereceğimiz özel dava şartları arasında nispeten en yeni tarihli özel dava şartı olan bu dava şartı, kira uyuşmazlıkları için

²³ Kuru, Usûl C. V, s. 4986; Atalı, s. 2057; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, s. 727; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, s. 561.

²⁴ Gürdoğan, s. 29; Kuru, Usûl C. V, s. 4986; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, s. 727; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, s. 561.

zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin 6325 sayılı kanuna eklenen 18/B maddesi vasıtasıyla ortaya çıkmıştır. Düzenlemeye göre kira uyuşmazlıkları için 1 Eylül 2023 tarihinden itibaren dava açmadan önce arabulucuya başvurmak zorunlu hâle getirilmiştir. Dolayısıyla 1 Eylül 2023 tarihinden itibaren açılacak olan tüm kira uyuşmazlığı konulu davalar ikame edilmeden önce arabuluculuğa başvurulması önem arz etmektedir. Aksi halde genel dava şartlarında olduğu gibi dava usulden reddolunacaktır.

b) Belirli Nitelikteki İşçi- İşveren Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk

7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m.3/1 uyarınca;

“... bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.”

denilmekle birtakım işçi-işveren uyuşmazlıklarında arabuluculuk yoluna başvurulmasının dava şartı olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu dava şartının yerine getirilmemiş olması halinde ne olacağı hususu ise aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenmiş olup, mahkemenin arabuluculuk tutanağının sunulması için taraflara 1 haftalık kesin süre vereceği, bu kesin süre içerisinde arabuluculuk tutanağının sunulmaması halinde davanın usulden reddolunacağı hükme bağlanmıştır.

c) Ticari Nitelikteki Davalarda Dava Şartı Arabuluculuk

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na eklenen 5/A maddesi uyarınca;

“Bu Kanununun 4’üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarında, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.”

denilerek, 1.1.2019 tarihinden itibaren Kanunun 4'üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuş olması dava şartı olarak kabul edilmiştir.

4.2.2. Tüketici Hakem Heyetine Başvuru Dava Şartı

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 68/1 maddesi uyarınca;

“Tarafların İcra ve İflas Kanunundaki hakları saklı kalmak kaydıyla; değeri otuz bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunludur.”

denilmekle belirli bir değere kadar olan uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce tüketici hakem heyetine başvurunun zorunlu dava şartı olduğu ifade edilmiştir²⁵.

Bu kapsamda önemle belirtilmelidir ki, arabuluculuk dava şartı 6502 sayılı kanunun 73/A maddesiyle kabul edilmiş, lakin miktar itibarıyla tüketici hakem heyeti kapsamına giren uyuşmazlıklar dava şartı arabuluculuktan ari tutulmuştur.

4.2.3. Terke Dayalı Boşanma Davalarında İhtar Dava Şartı

4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun “*Terk*” başlıklı 164. maddesi ile terk sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için terkin 4. ayının

²⁵ “...Bu husus dava şartı olup, Tüketici Mahkemelerince re’sen dikkate alınması gerekir. Somut olayda mahkemece, hüküm altına alınan miktar 2.270,00 TL olup, dava tarihi itibarıyla kredi masrafına bakma görevinin tüketici hakem heyetine ait olduğu anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, mahkemece, dava değerinin 6502 Sayılı yasanın 68 maddesi gereğince Tüketici Sorunları Hakem Heyetine başvuruda bulunmasını zorunlu kılan miktarda olduğu ve bu miktar için mahkemeye dava açılmasının yasa gereği mümkün olmadığı gerekçesiyle, davanın dava şartı noksanlığı (HMK 114-b maddesi) nedeniyle üstülden reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.” Yrg. 13. HD, E. 2016/15787, K. 2019/4585, T. 5.4.2019, www.kazanci.com, (E.T. 22.07.2022). Yargıtay’ın aynı yönde kararları için bkz. YHGK, E. 2017/13-2234, K. 2021/830, T. 24.6.2021 Yrg. 3. HD, E. 2022/3653, K. 2022/5430, T. 6.6.2022, www.kazanci.com, (E.T. 22.07.2022).

tamamlanmasıyla ve terk edilen eşin isteği doğrultusunda hakim veya noter vasıtasıyla terk eden eşin 2 ay içerisinde müşterek konuta dönmesi yönünde ihtar çekmesi gerektiği, bu ihtarın çekilmemiş olması yahut çekilmiş olmasına rağmen üzerinden 2 ay geçmemiş olması ya da terk eden eşin bu iki aylık süre içerisinde müşterek konuta dönmesi gibi hal-lerde terke dayalı boşanma davasının ikame edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

İlgili hükümde her ne kadar bu durumun bir dava şartı teşkil ettiği belirtilmemiş ise de hükmün lafzından bu durumun dava açmak için zorunlu oluşu da göz önüne alındığında kanun koyucunun aslında özel bir dava şartı ihdas etmek niyetinde olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

5. DAVA ŞARTI EKSİKLİĞİNİN HUKUKİ SONUCU

İşbu tezimizi sonlandırırken değinilmesi gereken son nokta, dava şartı eksikliği halinde varılacak hukuki sonucun ne olacağı konusudur. Bu durum HMK m.115/2’de;

“Mahkeme, dava şartı noksanlığını tespit ederse davanın usulden reddine karar verir. Ancak, dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verir. Bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse davayı dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddeder.”

şeklinde ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere, mahkeme her tür dava şartı eksikliği halinde hemen usulden ret kararına varmayacaktır. Zira, bazı dava şartı eksiklikleri tamamlanabilir niteliktedir. Tamamlanabilir nitelikteki dava şartlarına örnek olarak hukuki yarar yahut gider avansı örnek gösterilebilir. Bu durumda mahkeme, ilgili maddede yer verildiği üzere tarafa kesin bir süre verecek ve eksikliğin giderilmemiş olması halinde usulden ret kararı verecektir. Ancak ortada görev- yetki gibi sonradan tamamlanması mümkünatsız bir dava şartı eksikliği varsa mahkeme kesin süre verme yoluna gidemeyecek ve derhal usulden ret kararı verecektir.

Peki usulden ret kararının hukuki mahiyeti nedir? Şöyle ki, mahkemenin vermiş olduğu usulden ret kararı mahiyet itibarıyla usul yönünden kesin niteliktedir. Ancak ilgili eksikliğin tamamlanmış olması halinde yeniden aynı konuya ilişkin açılacak bir davada önceki davada verilmiş olan usulden ret kararı kesin hüküm dava şartını ihlal etmeyecektir. Dolayısıyla ilgili dava şartının eksikliği halinde, dava şartı tamamlanarak yeni bir dava açılması hukuken mümkün olacaktır.

Yetki ve görev dava şartlarının eksikliği halinde ise verilecek olan usulden ret kararına, anılan kararın kesinleşmesini müteakip 15 gün içerisinde talep olması halinde dosyanın yetkili ve görevli mahkemeye intikal ettirileceği belirtilir. Hal böyleyken, ilgili kararın kesinleşmesini müteakip 15 gün içerisinde dosyanın yetkili-görevli mahkemeye gönderilmesi talep olunursa, tekrardan harç yatırılmaksızın dosya kaldığı yerden yetkili-görevli mahkemede görülmeye devam olunacaktır.

SONUÇ

Dava şartları kavramı, bir davanın esasına girilmeden önce, esas hakkında inceleme yapılabilmesi için yani davanın usul hukuku açısından dinlenebilir olup-olmadığını tespit etmeye yarayan ve bu kapsamda varlığı ya da yokluğu aranan şartları tanımlamaktadır. Bu şartlar hukuk sistemimizde ilk kez 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ihdas olunmuş olup, yine aynı kanunun ikinci bölümünde düzenlenilmiş olan ilk itiraz kavramından da farklılık göstermektedir.

Dava şartları incelenirken, kolaylık oluşturması açısından doktrinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Buna göre dava şartları temelde genel ve özel dava şartları olarak ayrılmaktadır. Genel dava şartları, işbu makalemizin konu aldığı HMK m.114/1 kapsamında düzenlenen şartlar iken, özel dava şartları ise HMK m.114/2'de kendisine atf yapılmakla birlikte, HMK dışındaki diğer muhtelif kanunlarla ihdas olunmuştur. Genel dava şartları kendi içinde mahkemeye ilişkin dava şartları, taraflara ilişkin dava şartları ve dava konusuna ilişkin dava şartları olmak üzere 3 alt başlıkta incelenmektedir. Bunun yanı sıra dava şartlarının bir diğer

sınıflandırması ise olumlu-olumsuz dava şartları şeklinde yapılmaktadır. Bu kapsamda varlığı aranan dava şartları olumlu dava şartları iken, yokluğu aranan şartlar ise olumsuz dava şartları olarak kabul edilmiştir.

Önem arz etmektedir ki, herhangi bir durumda özel dava şartının varlığının aranması halinde bu durum genel dava şartının aranmayacağı anlamına gelmeyecektir. Yani özel dava şartı aranan hallerde dahi genel dava şartları her koşulda aranmaktadır. Bu kapsamda dava şartları arasında önce genel sonra özel ya da önce özel sonra genel şartların varlığı aranacaktır şeklinde bir kabul ediş mümkün olmadığı gibi, özel ve genel dava şartları arasında inceleme açısından bir öncelik sıralaması olmadığını da belirtmek gerekir. Ancak işbu tezimizin “*Dava Şartlarının İncelenme Sırası*” başlıklı bölümünde detaylıca izah edildiği üzere dava şartlarının hangi sıra ile inceleneceği hususunun doktrinde hala tartışmalı olduğu da hatırlatılmalıdır.

Dava şartlarının özelliklerinden bahsedecek olursak, bu şartların ilk itirazlardan farklı olarak kamu düzeninden sayıldığı için, mahkemece re’sen göz önüne alınmakta ve varlık ya da yokluklarının yargılamanın başından sonuna kadar devam etmesi gerekmektedir. Aksi halde ortadan kaybolan dava şartının tamamlanması mümkün ise mahkemece kesin süre verilecek, mümkün değil ise dava usulden reddolunacaktır. Bu kapsamda dava şartlarının sadece çekişmeli işlerde değil çekişmesiz işlerde de işin niteliğine uygun düştüğü ölçüde arandığını belirtmek gerekecektir. Öte yandan dava şartı eksikliği halinde verilecek olan usulden ret kararının kesin nitelikte olduğu ancak davanın esasına ilişkin olmadığı sebebiyle maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyeceği, dolayısıyla aynı hususta eksiklik tamamlandıktan sonra yeniden dava açılabileceği hususunu da ayrıca belirtmek gerekir.

Genel dava şartlarından taraflara ilişkin dava şartlarının alt başlığında HMK m.114/1-e’de yer alan dava takip yetkisine sahip olunması ile husumet yani sıfat kavramı uygulamada sıklıkla karıştırılan ve önceleri doktrinde eş anlamlı olarak kullanılmış olan iki kavramdır. Halböyleyken, tekrar açıklamakta fayda vardır ki, Sıfat kavramı davaya konu süb-

jektif hak ile taraflar arasındaki maddi hukuka ilişkin ilişkiyi ifade ederken dava takip yetkisi kavramı ise bu hakkı ileri sürme yetkisinin kim tarafından kullanılabileceğinin tespitine ilişkindir.

Her ne kadar dava şartları, HMK m.114/1’de sayılmış ve sair kanunlarda özel dava şartlarına yer verilmişse de uygulamada pek çok Yargıtay kararıyla sair durumların dava şartı olarak ihdas edildiği görülmektedir. Örnek vermek gerekir ise, Yargıtay tarafından muacceliyet kavramı ile hak düşürücü süre, hukuki yarar dava şartının içerisinde değerlendirilerek dava şartı olarak kabul edilmişken, yargı harçlarının ödenmesi dava şartı kapsamında değerlendirilmemiştir.

KISALTMALAR

c.	: Cilt
m.	: Madde
s.	: Sayfa
E.	: Esas
K.	: Karar
T.	: Tarih
vb.	: Ve benzeri
H.D.	: Hukuk Dairesi
Örn.	: Örneğin
Yrg.	: Yargıtay
Bknz.	: Bakınız
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
SMK	: 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
FSEK	: 5846 sayılı Fikri ve Sanat Eserleri Kanunu
HUAK	: 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
TKHK	: 6502 sayılı Tüketici Haklarını Koruma Kanunu
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

KARARLAR

İstanbul BAM 13.HD, E. 2019/2623, K. 2020/553, T.14.5.2020

İstanbul BAM 14. HD, E. 2020/141, K. 2021/782, T. 17.06.2021

İstanbul BAM, 7. HD, E.2019/1829, K.2019/1868, T.07.11.2019

Yargıtay 9. H.D., E. 2019/520, K. 2019/5144, T. 4.3.2019

Yargıtay. 13. H.D., E. 2016/15787, K. 2019/4585, T. 5.4.2019

Yargıtay 3. H.D., E. 2022/3653, K. 2022/5430, T. 6.6.2022

Yargıtay 3. H.D., E. 2016/17896, K. 2018/4291, T. 19.4.2018

Yargıtay 13. H.D., E. 2009/15946, K. 2010/6710, T. 13.5.2010

Yargıtay 12. H.D., E. 2016/2722, K. 2016/15853, T. 6.6.2016

Yargıtay 17. H.D., E. 2020/3187, K. 2021/762, T.04.02.2021

Yargıtay HGK, E. 2012/2-526, K. 2012/1102, T. 12.12.2012

Yargıtay HGK, E. 2017/1001, K. 2018/245, T. 21.02.2018

Yargıtay HGK, E. 2012/2-526, K.2012/1102, T.12.12.2012

Yargıtay HGK, E.2017/657, K.2021/491, T.15.04.2021

Yargıtay HGK, E. 2017/13-2234, K. 2021/830, T. 24.6.2021

KAYNAKÇA

ASLAN, Ali Çetin “Medeni Usûl Hukukunda Görev”, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2022.

ARSLAN, Ramazan. **YILMAZ**, Ejder. **TAŞPINAR AYVAZ**, Sema & **HANAĞASI**, Emel. “Medenî Usûl Hukuku”, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

ATALI, Murat. **PEKCANITEZ Hakan**. “Medenî Usûl Hukuku”, Cilt: III, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

ATALI, Murat, **ERMENEK**, İbrahim & **ERDOĞAN**, Ersin. “Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı”, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

ATICI, Cansu. “Medeni Usûl Hukukunda Dava Ehliyeti”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

BİLGE, Necip & **ÖNEN**, Ergün. “Medenî Yargılama Hukuku Dersleri”, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978

BÖRÜ, Levent. “Dava Konusu Kavramı ve Teorileri”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 2, 2012, (Teoriler),

EKMEKÇİ, Ömer. **ÖZEKES**, Muhammet. **ATALI**, Murat & **SEVEN**, Vural. “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk”, 2. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019

EMİNOĞLU, Cafer & **ERDOĞAN** Ersin. “Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk”, Legal Kitabevi, Ankara, 2020.

GÜRDOĞAN, Burhan. “Medenî Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı”, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1960

KANTARCIOĞLU, Servet. “Medeni Usul Hukukunda Dava Şart-

larının İncelenmesi”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2023.

KURU, Baki. “Hukuk Muhakemeleri Usûlü”, Cilt: V, Demir Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2001, (Usûl C. V)

KURU, Baki. “Dava Şartları”, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964, (Dava Şartları)

KURU, Baki ve AYDIN, Burak. “İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı”, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, (Medeni Usûl Hukuku).

KONURALP, Haluk. “Medeni Usûl Hukuku”, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2. Baskı, Eskişehir, 2006, (Medeni Usûl)

PEKCANİTEZ, Hakan. Pekcanitez Usûl “Medenî Usûl Hukuku”, Cilt: II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, (Pekcanitez Usûl C. II)

PEKCANİTEZ, Hakan. ATALAY, Oğuz. & ÖZEKES, Muhammet. “Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı”, 10. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.

TANRIVER, Süha. “Medenî Usûl Hukuku”, Cilt: 1, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2021, (Usûl C. I)

UMAR, Bilge. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi”, 2. Baskı,

UYANIŞ, Füsun. “İlk İtirazların Hukuki Niteliği ve Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’ndaki Düzenleniş Tarzı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994,

YAZAR, Gökçe. “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler, Eski Hale Getirme ve Adli Tatil”, İstanbul, 2021